

LANGO PRAPLĖTIMAS

Santarvė yra kiekvienos civilizuotos valstybės, išpažįstančios demokratinius valdymo ir sambūvio principus, esminė būseną. Tai daugiau moralinė, etinė, dvasinė, o ne politinė raiška. Politika tarnauja santarvei, padeda (arba trukdo) jos siekti, o ne atvirkščiai. Santarvės idėja iškrito (arba buvo išmesta) iš mūsų politinio žodyno, prasidėjus kovai dėl turto ir valdžios. Mūsų visuomenė tapo susipriešiusi. Priminti žmonėms (partijoms ir politikams – pirmiausia) santarvės principą, prikelti ir aktualizuoti jį mūsų valstybėje – manau, tai kilnus uždavinys.

Mano supratimu, tolerancija yra pati pirminė būseną, iš kurios kyla aukštesnė pakopa – santarvė. Santarvė – tai aktyvesnė ir sąmoningesnė visuomenės gyvensena. Pati aukščiausia (ir emocionaliausia) būseną, matyt, yra vienybė. Ji įmanoma tik ypatingo dvasinio, tautinio, pilietinio ar politinio pakilimo momentais. Lietuvoje ją buvo galima stebėti Sąjūdžio metais, Baltijos kelyje arba tada, kai buvo iškilusi grėsmė Nepriklausomybei – sausio 13-osios įvykiuose. Tada mes jautėme, kas yra vienybė. Tai aukščiausia tautos įtampa ir įstanga. Tačiau negali būti ilgalaikė, todėl pati sveikiausia ir natūraliausia pilietinės visuomenės būseną yra santarvė. Nieko gražesnio už ją nežinau.

Tikrai, esu Pirmojo Sąjūdžio žmogus, mano pažiūrose ir viltyse būta daug idealizmo. Skausmingai jaučiu, kaip tą idealizmą daužo ir griaua mūsų dienų tikrovė. Suprantu, buvome naivūs, galvodami, kad su laisve ir nepriklausomybe ateis vienybė ir susitelkimas. Taip neįvyko, tikriausiai ir negalėjo įvykti. Užgriuvo reformų ir privatizacijos tai-fūnas. Vieni nugriebė daugiau, kiti mažiau, tretiems visai neliko. Dabar tik ir girdime: nuosavybė šventa! Nepiktžodžiaukime, šventa tikrai gyvybė. Taigi ir dejuoja žmonės – nuskriausti, pažeminti, apiplėšti... Ypač taikesnės dvasios žmonės.

Dar labai įvairiai vertinami daugelis netolimos praeities reiškinių. Ir tai glumina žmones. Reikia į kažką atsiremti. Manau, kad santarvės idėja yra vienintelė šio to verta dabarties Lietuvoje. Gal ji padėtų žmonėms atsitiesti, pažiūrėti vienas kitam į akis, paimti už rankos kitaip mąstantį, kitaip suprantantį. Aš į šią idėją žiūriu kaip į tam tikrą savo lango praplėtimą. Kiekvienas esame susitvėrę didesnį ar mažesnį langelį ir norime įtikinti visus, kad verta ir teisinga yra tik tai, ką aš per jį matau. O tai, ką mato kitas, trečias, ketvirtas – tartum jau ir ne „tikra“ tikrovė, tartum jau iškreiptas, melagingas vaizdas. Santarvė – tai mano lango praplėtimas. Praplėtus apžvalgos, matymo ir mąstymo lauką, man atrodo, kaip tik galima išvelgti teisingesnę, platesnę, gilesnę ir „tikresnę“ tikrovę. Ir teisingiau ją vertinti. Tai jokių būdu nereiškia, kad aš panaikinau kito žvilgsnį, įsitikinimą, pastangas. Ne, aš tik siūlau žiūrėti kartu, siūlau jums praplėsti savo langelį, aš tik noriu mūsų prieštaravimus naikinti, mažinti susitarimu, o ne pykčiu, ne grūmėjimais. Pavydas ar neapykanta yra visuomenės negalia, jos liga, o ne sveikata, ne jėga ir tvirtybė.

Justinas Marcinkevičius

Ištraukos iš pokalbio su Jadvyga Mackevičiene,
„Gimtasis kraštas“, 1995 12 21

Ankstyvas pavasario rytas, Žiūrai, 2007.

Arūno Baltėno nuotr.

Namai

Vieną vakarą sugrįšiu vėl namo.
Bus skaidri, šalta žiemos naktis.
Švies didžiulės žvaigždės tylumoj,
ir beržai stovės šalikelėm balti...

Taip prieisiu kelią į namus...
Tolumoj suvirps varpeliai – ir skambės, skambės...
Grįžulas tarp ąžuolo šakų plazdės –
didelis, liepsnojęs, neramus...

Ir praversiu aš namų duris –
pasigirs pažįstami balsai, ir atspindys
plazdančios ugnies ant mano veido kris...
Ir suplaks taip taikiai ir lengvai širdis...

Henrikas Nagys

Kitame numeryje:

- G. Mikelaitis. S. Šalkauskis – tautos filosofas
- A. Paškauskaitė. Apie F. Lisztą ir M. Rubackytę
- R. Kraujelis. Valstybinės archyvų sistemos raida

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Justinas Marcinkevičius. Lango praplėtimas
- 2-as psl. Kęstutis A. Trimakas. Medjugorjė, Viena, Afrika...
- 3-as psl. Algis Vaškevičius. Senoji Marijampolė fotografijose
- 4-as psl. Dalia Cidzikaitė. Apie literatūrinį vertimą
- 5-as psl. Stasys Goštautas. „Grafika – tai dailės poezija“
- 6-as psl. Stasys Stacevičius. Eilėraščiai
- 7-as psl. Ištikimieji. V. Kluoniaus Golgotos kelias (IV)
- 8-as psl. Pranas Visvydas. Domiuosi praeities vaizdeliais

MEDJUGORJĖ, VIENA, AFRIKA...

KĘSTUTIS A. TRIMAKAS

Kai šiais skepticizmo laikais vietovė kasmet aplanko du milijonai maldininkų ir būna tos vietovės įvykių dvasiškai paveikti, tie įvykiai ir jų turinys yra verti dėmesio. Vertas dėmesio yra ir tų įvykių besiplečiantis šakojimasis: Afrikoje – badaujančius maitinant, Austrijos sostinėje – dvasiškai gaivinant.

Kardinolas Kristofas Schoenbornas

Lapkričio 17 d. – Švč. Marijos, Gailestingumo Motinos, šventė, švenčiama ne tik Vilniuje prie Aušros vartų, bet taip pat ir kitur katalikiškajame pasaulyje. Šiais metais ji buvo ypatingai atšvęsta ir Šv. Stepono katedroje, Vienoje, Austrijos sostinėje. Jos iškilaus kardinolo Kristofo Schoenborna parėdymu ir dalyvavimu tam įvykiui buvo suteikta autoritetinga globa.

Prisimintina, kad šis kardinolas buvo išrinktas iš daugelio teologų-hierarchų ir paties popiežiaus Jono Pauliaus II paskirtas vadovauti komisijai, kuri paruošė šiems laikams pritaikytą tikėjimo tyrumą išlaikanti katechizmą suaugusiems. Tai pasitikėjimas jo ortodoksiškumu.

Šis kardinolas ypač dėmesingai žvelgė į dar tebesitęsiančius įvykius Bosnijos-Hercegovinos vietovėje Medjugorjėje. Ten jau daugelį metų kasmet apsilanko daugiau nei milijonas (paskutiniaisiais metais skaičiuojama po du milijonus) maldininkų, įsitikinusių, kad ten apsireiškia Švč. Marija, kuri per jos regėtojų skelbia savo Sūnaus išganymo žinią šių laikų žmonėms.

Savo įsitikinimą Švč. Marijos apsireiškimo tikrumu kardinolas Schoenbornas išreiškia šiais žodžiais: „Jei būčiau Medjugorjei priešiškas, turėčiau uždaryti savo arkivyskupijos seminariją, nes beveik visi jos kandidatai gavo pašaukimą per Medjugorję.“ Tai įsidėmėtina, kai šiais laikais visame pasaulyje pašaukimų ir kunigystę yra tiek sumažėję. Pasaulietinė nuotaika tokia priešiška visam, kas dvasiška, o ypač – visiškam savo gyvenimo Kristui pašventimui, tapimui tarpininku tarp žmonių ir Dievo. Faktai rodo, kad dvasiniai pašaukimai gimsta Medjugorjėje ir ateina ne tik į Vienos, bet ir į kitų šalių seminarias.

Savo įsitikinimą šis kardinolas atskleidžia viešai. Paskutinius Naujuosius (2011) metus jis sutiko Medjugorjėje, pamaldose. Jo globojami renginiai rodo, kad jis apsisprendęs toje vietovėje įvykstančius reiškinius kartais perkelti į pasaulinę viešumą. 2010 m. savo arkivyskupijos katedroje Vienoje jis buvo pakvietęs regėtoją Ivaną. Buvo laikomos pamaldos, kalbamas rožinis, kardinolas pats atnašavo šv. Mišias, ir visa tai buvo transliuojama internetu. Daugiau kaip 300 tūkstančių žmonių ne tik stebėjo, bet ir dalyvavo visame tame įvykyje. Iš

viso pasaulio, iš 68 kraštų.

Tokios pat pamaldos vyko ir Švč. Marijos, Gailestingumo Motinos, šventės metu, šių metų lapkričio 17 d. Ši žinia mane pasiekė iš Lietuvos. Žinoma, išjungiau internetą stebėti ir išgyventi visas pamaldas.

Marijos vardu maitinami bado ištiktieji

Iš pradžių vienas po kito kalbėjo trys asmenys, kurie dėl šių Marijos apsireiškimų pakeitė savo gyvenimo kryptį. Iš jų labiausiai imponuojantis – Mac Farlane Barrow. Jis tiesiog klausė Švč. Marijos, ką jis turi daryti. Po truputį jam atsiskleidė tokia darbo vizija: Marijos vardu maitinti žmones, išalkusius kūnu ir siela. Šiuo metu ši jo ir savanorių maldos lydimą veikla apima keliolika kraštų, ypač ji paplitusi bado apimtoje rytinėje Afrikoje. Savanoriai maitina 600 tūkstančių žmonių.

Yra ir daug kitų panašių darbų, įkvėptų šio Marijos apsireiškimo Medjugorjėje.

Ko Motina Marija moko žmones

Ivanas Dragicevičius, vienas iš šešių suaugusių regėtojų, papasakojo, ko apsireiškianti Švč. Marija jį mokė, tebemoko ir skatina įgyvendinti bei skelbti kitiems: „Ji ateina pas mus ir atneša vaistus gydyti mūsų sielų ligas. Ji ateina vesti mūsų pas josios Sūnų, kuris yra mūsų Ramybė. Šiais laikais yra tikėjimo krizė. Betgi Dievas egzistuoja. Vien tik Jis teikia ramybę... Aš vis savęs klausiu: kodėl aš buvau jos išrinktas lankyti jos mokyklą. Ji duoda man pamokas ir uždavinius. Nelengva yra būti kasdien su ja ir likti pasaulyje. O ji tokia graži, su žvaigždžių vainiku ir skleidžia motinos šilumą. Visus ji vadina savo brangiais vaikais.“

30 metų svarbiausios Marijos žmonėms skelbtos ir tebeskelbiamos temos yra šios: atsivertimas, širdies malda, pasninkas, atgaila, tikėjimas, viltis, atleidimas, išpažintis, Eucharistija, Šv. Rašto skaitymas, rožinis, Dievo liudijimas žmonių meilės darbais. Ji sakė, kad malda turi tapti susitikimu su Jėzumi: „Ateikite ne pas mane, bet pas Jėzų.“ Šv. Mišių auka turi būti mūsų gyvenimo centre. Marija, mūsų Motina, nori, kad mes būtume laimingi. Ji rodo, kaip mums tapti laimingais. „Ji daug ką pakartoja, nes mes, žmonės, kaip maži vaikai, vis pamirštame, ką ji sako.“

Po Ivano kalbos buvo rožinis. Tylos valandėlėje jis turėjo viziją, kurios metu klausėsi Marijos žodžių, taikomų visiems žmonėms. (Šiuos žodžius jis vėliau užrašė; jie buvo išversti į įvairias kalbas ir viešai paskelbti; žr. žemiau).

Kardinolo Schoenborna pamokslas

Šv. Mišias atnašavo Schoenbornas; kartu koncertavo kiti kunigai.

Savo pamoksle kardinolas rėmėsi Evangelija pagal Luką. Joje minimas Jėzaus susigraudinimas dėl Jeruzalės miesto (Lk 19, 41–44): „Prisiartinęs prie Jeruzalės ir išvydęs miestą, Jėzus verkė jo ir sakė: ‘O kad tu šiandien suprastum, kas tau atneša ramybę. Deja, ... tu nepažinai savo aplankymo meto’“.

Jėzus verkė anuomet, nes Jeruzalės žmonės nesuprato Jo, aplankančio šį miestą... Jis verkia ir dėl mūsų laikų žmonių. Nuodėmė – priežastis, dėl kurios Jėzus ir Marija verkia dabar... Todėl aš klausiu šiandien: „Ar aš esu priežastis, dėl kurios Jėzus ir Marija verkia dabar? Ar aš esu Jėzaus ir Marijos skausmo priežastis?“

Jėzus įžengė į Jeruzalės miestą, į savo Tėvo namus. Prisiėmė mūsų, Bažnyčios ir viso pasaulio kaltę ir su kryžiumi nunešė į Golgotos kalną.

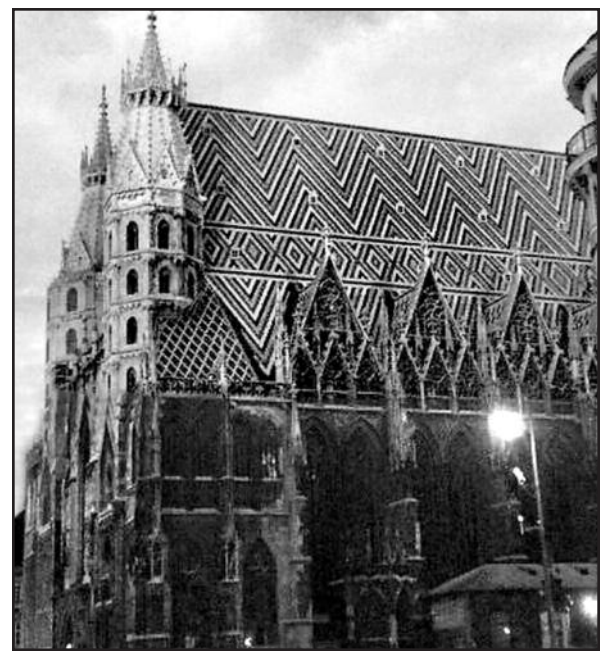
Jėzaus Evangelija yra džiaugsmo žinia, skleidžianti ramybę, nes Jis savo išganymo auka išvadavo mus iš mūsų kalčių. Todėl ir Jo Motina dabar šiais laikais ateina kaip ramybės Karalienė (taip ji pasivadino, apsireikšdama Medjugorjėje – K. T.) ir ji sako: „Mano Sūnus siunčia mane pas jus.“ Ji, kaip Motina, geriausiai žino, kaip mes, žmonės, atprasime taiką į ramybę šeimose, Bažnyčioje, visoje žmoniųoje.

Marijos žodžiai

Po pamaldų Ivanas Dragicevičius paaiškino, kad apsireiškusi Marija palaimino visus žmones, dalyvavusius pamaldose katedroje ir stebinčius jas per internetą. Tokių šių metų lapkričio 17 d. buvo gerokai daugiau negu 300 tūkstančių (kaip 2010 metais).

Marijos pasakyti žodžiai buvo šie:

„Brangūs vaikai! Šiandien kviečiu jus melstis. Kadangi sėtonas nori karo, ypatingu būdu vėl jus kviečiu: melskitės, kad Dievas duotų jums taiką. Būkite liudytojai kiekvienam žmogui pasaulyje ir būkite Dievo taikos nešėjai. Aš esu su jumis, o Dievo akivaizdoje meldžiuosi už kiekvieną čia esantį... Tik jūs nebijokite, nes kiekvienas, kuris meldžiasi, nebijo blogio ir neturi jokios neapykantos širdyje. Brangūs vaikai, dėkoju jums, kad jūs vėl atėjote ir atsiliepėte mano kviečiami.“

Šv. Stepono katedra, Viena

Pastabos bei išvados

Šitokiu renginiu ir transliacija per internetą Medjugorjės įvykiai iš vietinio reiškinio virto faktu, žinomu visame pasaulyje. Interneto panaudojimas visiškai atitinka Jėzaus elgesį. Skelbdamas Evangeliją savo žemiškame gyvenime, Jis panaudodavo ir žmonių pagamintas priemones, pavyzdžiui, išėdęs į Petro laivą ir nusiyręs nuo kranto, kalbėjo susirinkusiai žmonių miniai iš toliau.

Tikrai būtų keista, jei naujai sudaryta tarptautinė šių apreiškimų tyrimo komisija nepastebėtų ir nepripažintų ir kūno pagijimų, ir sielų atsivertimų, ir šių apsireiškimų įkvėptų artimo meilės darbų.

Tačiau svarbiausia yra tai, kad mes, žmonės, kur bebūtume, atsilieptume į mūsų Dangaus Motinos kvietimą artintis prie Dievo. □

Ivanas Dragicevičius meldžiasi

Senąją Marijampolę įamžinančių fotografijos albumų – vis daugiau

ALGIS VAŠKEVIČIUS

Baigiantis metams pasirodė net du fotografijos albumai, kuriuose įamžinta senoji Marijampolė. Nors privatūs kolekcionieriai sukaupę nemažai Sūduvos sostinės senųjų fotografijų, daug metų teko laukti, kol pernai pagaliau pasirodė pirmasis albumas su senosiomis fotografijomis, o šiemet išleisti dar du nauji. Kai kurios nuotraukos jose kartojamos, bet yra ir labai įdomių, dar niekada nematytų kadru.

Buvęs marijampolietis, o dabar Kaune gyvenantis Stanislovas Sajauskas surinko ir parengė albumą „Marijampolė. Iš praeities į dabartį“. Solidus, geros poligrafinės kokybės albumas skirtas įamžinti kažkada Marijampolėje gyvenusius žmones – portretinių nuotraukų jame itin daug. Seniausios nuotraukos – dar iš XIX amžiaus, o pats autorius jau daug metų renka ir kolekcionuoja tokias nuotraukas. Žinoma, leidinyje neišvengta ir kai kurių netikslumų, bet tai nepaneigia jo išliekamosios vertės.

Įdomus ir kitas ką tik pasirodęs albumas „Senoji Marijampolė fotografijose“, kuri parengė taip pat buvęs marijampolietis fotografas Valentinas Juraitis, o išleido leidykla „Žemės trauka“. Knygos leidėjas paaiškina, kad nedaug teišliko prieškarinės Marijampolės pastatų – socialiniai sukrėtimai, santvarkų pasikeitimai, karo audros ir nekritiškas požiūris į savo paveldo išsaugojimą randais iširėžė miesto veidą. Nepaisant to, ir šiandien vis modernesniu tampančiame mieste matome dar daug sąsajų su praeitimi.

Naujojo albumo archyvinių fotografijų pagrindą sudaro dešimtmečiais rinktos ir asmeniuose archyvuose kaptos, gautos iš krašto muziejų, archyvų nuotraukos. Iš surinktų fotografijų autoriui susidėliojo miesto mozaika, o į talką buvo pasikviesta dar per keliasdešimt bendraminčių talkininkų, daugiausia – vyresnio amžiaus marijampoliečių, mylinčių savo miestą ir išsaugojusių savo asmeniniuose albumuose retų miesto fotografijų, reikšmingų miesto istorijai.

Fotografijų pasakojimą papildoma apžvalginiai straipsniai apie miesto istoriją, apie fotografijos raidą Užnemunėje ir pačioje Marijampolėje. Ieškant sąsajų su šiandieniniu miestu, fotoalbume publikuojama ir šiandieninių spalvotų fotografijų serija – pasakojimas apie Marijampolės senamies-

Senoji Marijampolė

Paminklas 1918–1920 m. žuvusiems savanoriams miesto kapinėse

tį, pastatus, naujai iškilusius paminklus, modernią architektūrą.

„Senosios Marijampolės vaizdų ypač daug išliko fotografijose. Ačiū to meto fotografams, metraštininkams, objektyviems liudytojams. Jos ir byloja apie jaunatvišką, gyvybingą ano miesto pulsą, gyventojų papročius, madas ir visa, ko žodžiais nenusakoma, nepameluosi, nes fotografija to niekada neleidžia. Tai ištis labai vertingas dokumentas“, – teigė fotoalbumo sudarytojas ir leidėjas V. Juraitis.

Tarptautinio pašto maršrutas, einantis per Marijampolę iš Peterburgo į Varšuvą ir Paryžių, paskatino naujovių, tarp jų ir fotografijos atsiradimą šiame mieste. Fotografija Sūduvos sostinėje pradėta naudoti praėjus vos 34 metams po paskelbimo apie jos išradimą Paryžiuje 1839 metais. Pačia seniausia laikytina 1873 metais daryta Leono Anšero paviljoninė nuotrauka, kurioje – grupė marijampoliečių gimnazistų su daktaru Jonu Basanavičiumi centre.

Naujajame fotoalbume pasakojama apie kaizerinės Vokietijos fotografus, tarp jų – apie Alfredą Kuhlevindą, taip pat vieną ryškiausių Suvalkijos fotografų žydą Moisiejų Buhalterį. Jis apie 1890 metus Marijampolėje atidarė didelę atelję, turėjo nemažai mokinių. M. Buhalterio fotografijų galima rasti daugelio senųjų marijampoliečių fotoalbumuose. Šis bei dar keli žydų kilmės Marijampolės fotografai per holokaustą buvo sušaudyti Šešupės slėnyje ar Rudžių giraitėje. Šis fotoalbumas – tai savotiškas paminklas nužudytiems fotografams.

Vienas tarpukario fotožurnalistikos atstovų – Julius Miežlaidis, fotografu tapęs tarnaudamas nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Jis buvo aviacijos puskarininkis ir pirmasis užfiksavo Marijampolę iš lėktuvo skrydžio, taip pat sukūrė Nemuno, Kauno miesto vaizdų serijas iš paukščio skrydžio, fotografavo aviatorius ir konstruktorius, tarp jų – ir generolą Antaną Gustaitį, jo sukurtus AN-

BO lėktuvus.

Fotoalbume išsamiau atspindėtas tuometis architektūros, gatvių išsidėstymas bei miestiečių prieškarinio kasdienybės dvasia. Nemažai fotografijų išliko iš mokymo įstaigų, kariškių, atspindėtas Nepriklausomybės kovų laikotarpis ir kiti mūsų kraštui ir miestui reikšmingi momentai. Knygos pradžioje idėta trumpa miesto istorija, primenant, kad dabartinės Marijampolės vietoje buvęs Stara Būdos kaimas rašytiniuose šaltiniuose paminėtas 1738 metais, o Magdeburgo miesto teisės Marijampolei Lietuvos didysis kunigaikštis Stanislovas Augustas suteikė 1792 metų vasario 23 dieną.

Garsioji Rygiškių Jono gimnazija, išugdžiusi Joną Basanavičių, Joną Jablonskį, Vincą Kudirką, palaimintąją arkivyskupą Jurgį Matulaitį, prezidentą Kazį Grinių, įkurta 1867 metais. Priminta ir marijonų vienuolijos reikšmė miesto vystymuisi, kiti reikšmingi įvykiai, taip pat tai, jog nuo 1955 iki 1989 metų net Marijampolės miesto pavadinimą bandyta ištrinti iš istorijos ir žemėlapių – sovietmečiu šis miestas vadinosi Kapsuku. Informacija taip pat pateikta lenkų, anglų, vokiečių kalbomis.

Vartant neseniai pasirodžiusių fotoalbumų lapus, galima dar daugiau sužinoti apie Sūduvos sostinės istoriją, pamatyti pastatus, kažkada puošiusius miestą, o vėliau nušluotus nuo žemės paviršiaus. Toks sugrįžimas į praeitį visada ir jaudina, ir skatina pasididžiavimą miestu, kuris yra artimas ir brangus. □

Fotoalbumo viršelis

Apie įdomų darbą – literatūrinį vertimą

DALIA CIDZIKAITĖ

Pokalbis su 2011 metų Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos šeštosios Šv. Jeronimo premijos, skirtos lietuvių literatūros vertėjui į užsienio kalbą, laureate **Elizabeth Novickas**.

Šių metų Šv. Jeronimo premijos laureatės, Amerikos lietuvės Elizabeth Novickas vertimų kraitis nėra didelis, tačiau svarus ir reikšmingas. Vertėjos karjerą pradėjusi 2005 metais Vytauto Martinkaus straipsnio apie Czesławą Miłoszą vertimu, E. Novickas ėmėsi Alfonso Nykos-Niliūno poezijos, Icchoko Mero novelės „Prie kiosko, paplūdimyje“. Kiek vėliau savo jėgas išbandė, imdamasi romano vertimo – išvertė Kazio Borutos „Baltaragio malūną“ (*Whitehorn's Windmill*, „CEU Press Classics“, 2010), Ričardo Gavelio „Vilniaus pokerį“ (*Vilnius Poker*, „Open Letter“, 2009), Jurgio Kunčino „Tūlą“ (neišleistas). Šiuo metu dirba su dviem vertimais: Petro Cvirkos „Frank Kruk“ ir Giedros Radvilavičiūtės esė knyga „Šiandakt aš miegosiu prie sienos“.

Ypač sėkmingai kritikų įvertintas sudėtingo ir sunkaus R. Gavelio romano vertimas, kurį, kaip pripažįsta vertėja, ji išvertė kone vienu įkvėpimu. Todėl nieko keisto, jog E. Novickas ateities planuose – išversti likusias šešias Gavelio knygas.

Su vertėja ir redaktore E. Novickas kalbėjomės vasarą, prieš premijos Vilniuje įteikimą, jos vasarnamyje Indianos valstijoje, prie Michigano ežero.

– Vertėju negimstama, juo tampa. Kaip ir kada pradėjai versti?

– Man buvo devyniolika. Tada kaip tik perskaičiau Rimvydo Šilbajorio knygą „Perfection of Egzile“, kuri „užkabino“ mane. Tuo metu norėjau spausdinti gražias knygas su lietuviškos poezijos vertimais, bet nežinojau, kur tokių vertimų rasti. Net prof. Šilbajoriui laišką parašiau. Saugau jį iki šiol. Man tada turbūt Nyka-Niliūnas labai patiko. Laiške profesoriui parašiau, kad esu studentė ir kad norėčiau išspausdinti vieną puslapį su lietuviška poezija, paklausiau, ar jis negalėtų man keletą eilėraščių išversti. Jis atrasė, kad yra užimtas, bet pažįsta Joną Zdanį, kuris tuo metu buvo studentas. Bet tikslaus Zdanio adreso Šilbajoris neturėjo, taip viskas ir pasibaigė.

– Bet pasibaigė neilgam?

– Norėdama išmokti lietuvių kalbą, nusipirkau Williamo R. Schmalstiego ir Antano Klimo (kartu su L. Dambriūnu) lietuvių kalbos vadovėlį „Introduction to Modern Lithuanian“. Prie kiekvienos pamokos buvo pratimai. Aš juos padarydavau ir siūdavau motinai pataisyti. Man atrodė, kad mes priėjome prie penktos pamokos, kurioje buvo rašoma apie žodžius su galūne -is. Ir ten buvo žodis „krosnis“. Schmalstiego knygoje buvo parašyta, kad šis žodis yra vyriškos giminės, aš pagal tai ir padariau pratimą. Motina parašė, kad „krosnis“ yra moteriškos giminės. Gavusi jos pataisymus, pagalvojau: „Ką aš darysiu, jei motina pradės ginčytis su knyga?“ ir nustojau mokytis lietuvių kalbos. Po daugelio metų, kai pradėjau mokytis lietuvių kalbos Pasaulio lietuvių centre, Lemonte, turėjau su savimi seną Schmalstiego knygą. Kažkas turėjo naujesnį jos leidimą. Jame žodžio „krosnis“ giminė jau buvo ištaisyta. Tariau sau: „Rupūs miltai, mano motina, į mokykląėjusi su Antanu Klimu ir su juo visą laiką varžiusis dėl pirmos vietos klasėje, geriau nei jis lietuvių kalbą mokėjo.“ Gaila, kad tuo metu ji jau buvo mirusi, negalėjau jai to papasakoti.

– Sovietiniais laikais ne vieno Vakarų klasiko kūrinius skaitėme verstus ne iš originalų, bet iš antrinių vertimų. Tuometiniai vertimai buvo daromi uždaroje kultūrinėje erdvėje, vis dėlto daugelis jų buvo pavykę. Vadinasi, net jei neturi tiesioginio priėjimo prie originalo kalbos, vertimas vis tiek yra įmanomas? Turbūt daug padeda geras žodynas?

– Labai daug laiko praleidžiu su žodynu. Lietuvių kalbos žodynas yra tikras lobis. Kartais taip į jį įsigilinu, kad valandą praleidžiu ties koku nors žodžiu, kurio man net nereikia. Domėdamasi visai kitais dalykais užmirštu, ko iš pradžių ieškojau. Kai pirmą kartą buvau Lietuvoje, supratau, kad žodžių skaičius, kuriuos tėvai vartoja kalbėdami su vaikais, yra gana ribotas. Be to, per tuos penkiasdešimt metų lietuvių kalba labai pasikeitė. Lietuvoje išgirdau visai kitokią lietuvių kalbą. Man pasidarė labai įdomu bendrauti su tais žmonėmis, kurie vartoja visai kitus žodžius, stengiusi su visais bent trumpai pakalbėti.

– Ar internetas padeda?

– Kartais. Kai versdama susiduriu su labai nepadoriais žodžiais, jų reikšmės randu internete. Surandu įvairių įdomybių. Kai verčiau Kunčino „Tūlą“, radau jo minimas konkrečias vietas Užupyje. Internetu pradėjau ieškoti „Tūloje“ minimų gatvių nuotraukų. Turiu gražią Polocko gatvės nuotraukų seriją. Beje, internete yra labai daug šių laikų nuotraukų, yra daug senovinių nuotraukų, bet sovietinio laikotarpio – skylė, lyg būtų persokta laike. Tad Kunčino laikų Lietuvos internete beveik nesu radusi.

– Kada pradėjai rimtai versti, o ne laisvalaikį? Kas tai buvo: poezija ar proza?

– Su Kaziu Boruta buvo rimčiausias darbas. Dėl to kaltinu savo pusbrolių. Lietuvoje buvome užsukę į kažkokį knygyną, tuomet aš jau buvau pradėjusi mokytis lietuvių kalbos, todėl ieškojau kažko nesunkaus. Jis lentynoje pamatė Borutos romaną „Baltaragio malūnas“ ir pasakė:

„Štai, imk ir skaityk.“ Man taip ta knyga patiko, kad užsimaniau savo sūnui išversti į anglų kalbą.

– Ar sūnus perskaitė tavąjį „Baltaragio malūną“ vertimą?

– Ne (juokiasi), gal kada nors perskaitys. Užtat aš skaitau knygas taip, lyg valgyčiau. Aš turiu jas skaityti. Pirmą kartą su seseimi Aida nuvažiavusios į Lietuvą, dar nemokėjome skaityti lietuviškai. Dešimt dienų nematėme jokių anglišku užrašų, jokių anglišku žodžių. Kai nuvykome į Nidą, Aida kažkur rado vieną dešimties puslapių laikraštį anglų kalba. Mes pešėmės dėl jo, kad galėtume skaityti mums suprantą-

Elizabeth Novickas versto R. Gavelio romano „Vilniaus pokeris“ pristatymas 57th Street Bookstore Čikagoje. Dalios Cidzikaitės nuotr.

mą tekstą. Mano vyras kai skaitydavo, atsimindavo visą knygą. Ir po keturiasdešimties metų jis galėdavo papasakoti, ką skaitė vienoje ar kitoje knygoje. Jis skaitydamas kažkokį kitokį tikslą turėjo. Aš kas dešimt metų vis perskaitau Dostojevskį, ir kiekvieną kartą jis man – lyg naujas.

– Prieš keletą metų baigė lietuvių kalbos ir literatūros magistro studijas PLB Lituanistikos katedroje University of Illinois at Chicago. Ką gavai iš šių studijų?

– Daug ką gavau. Gavau rimtesnį požiūrį. Kai pradėjau versti, man kildavo įvairiausių klausimų. Iš karto pastebėjau, kad verčiant pažodžiui vertimas nesigauna. Pagaliau ką aš žinojau apie lietuvių literatūrą? Ničnieko. Ką gali žinoti iš Šilbajorio knygos, kelių išverstų lietuvių literatūros kūrinių ištraukų?

– O poeziją esi bandžiusi versti?

– Truputį Nykos-Niliūno poezijos. Keli mano versti Niliūno eilėraščiai buvo išspausdinti žurnale „Lituanus“. Gal vėliau išversiu daugiau.

– Nes poezija ir proza – tai du skirtingi vertimo būdai?

– Man atrodo, kad mes jau turime keletą gerų lietuviškos poezijos vertimų į anglų kalbą. Juos atliko Jonas Zdanys, Laima Vincė, Kerry Shawn. Kaip ir aš, Vincė ir Shawn irgi gavo tą pačią vertimo stipendiją iš National Endowment for the Arts. Mano stipendija skirta Petro Cvirkos „Frank Kruk“ vertimui į anglų kalbą.

– Tavo tėtis pats domėjosi vertimais, kalbėjo keliomis kalbomis ir buvo turbūt gana kritiškas? Ar patiko jam Tavo vertimai? Ką jis apie juos galvojo?

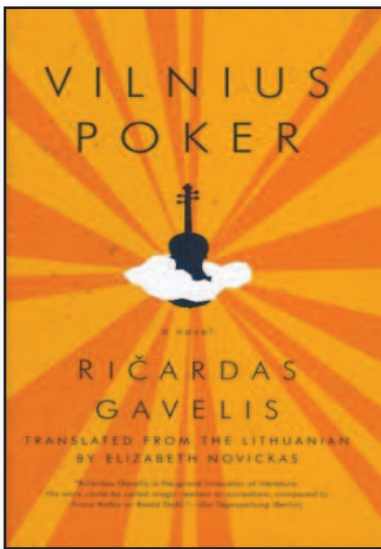
– Labai patiko. Aš dar tik dirbau prie „Baltaragio malūno“, o jis

jau visiems gyrėsi, kad aš tai darau.

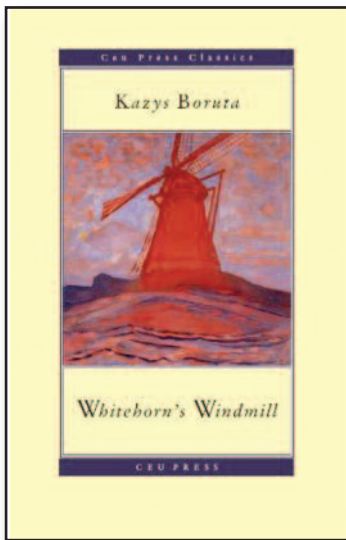
– Ar neapninka abejonės, jog vertimas ims ir nepavyks? Kada ateina žinojimas, jog vertimą jau galima atiduoti į leidyklos rankas, žinojimas, jog padarei viską?

– Niekada tas žinojimas neateina. Buvo keista versti Borutos „Baltaragio malūną“, aš tai ilgai dariau. Praėjo dešimt metų, kai baigiau versti, ir jaučiu, kad lyg ir nutolau nuo jo kažkaip. Likau nepatenkinta. Galvoju, kad su Ričardu Gaveliu [romanu „Vilniaus pokeris“ – D. C.] geriau sekėsi, nes išverčiau greičiau – vienu įkvėpimu. Nors ir jam reikėjo laiko. Gerai, kai gali keletą mėnesių atsitraukti nuo vertimo, nes tada tekstą matai kitaip, pamatai kitus dalykus. Kai verti tokią knygą kaip Gavelio, jis tave „pagriebia“, ir tu tikrai gyveni ta knyga. Visą laiką mintys sukasi tik apie tai. Nors ten yra tiek filosofijos, kad tikrai yra apie ką galvoti.

Nukelta į 8 psl.

R. Gavelio „Vilniaus pokerio“ viršelis

K. Borutos „Baltaragio malūno“ viršelis

Petro Cvirkos „Frank Kruk“ viršelis

Užrašai iš Clevelando II. „Grafika – tai dailės poezija”

STASYS GOŠTAUTAS

Iš visų žmogaus nuveiktų darbų, liekančių šioje laiko pusėje, yra to laiko kūryba. Louvras, Ermitažas ir Metropolitanas liudija, ką sukūrė žmogus per savo palyginti trumpą gyvenimą. Lietuvoje atkuriami Valdovų rūmai patvirtina, kokia kūrybiška buvo Vytautų ir Žygimantų kunigaikštija. Tad ne veltui, keliaudamas po Clevelandą (bei kitur) aš galvojau, kas liks iš mūsų išeivijos ir stebėjaisi, atradęs nemažai naujų dailininkų ir muzikų, daugiau negu politikų ar ekonomistų. Prie menų reikėtų dar pridurti rašytojų, poetų indėlį, mokslinius įnašus.

Clevelande atradau dailininkę Nijolę Vedegytę-Palubinskienę – puiki gamtos grafikė, pilna spalvos, energijos, kartais net primenanti M. K. Čiurlionio „Raigardą”. Visa tai radau ant Aldonos Stempužienės kompaktinės plokštelės „Pasakų sakalas” viršelio: aštuoni lietuvių poetai išdainuoti penkių kompozitorių, tarp kurių – Jonas Švedas, kompozitorius iš Clevelando. Kaip matyti iš viršelio, gamtinė Nijolės obsesija siejasi su literatūra taip, kaip literatūra siejasi su tapyba.

Bet gamta taip pat prabyla ekspresionistiniais šūkiiais ant medžio raizinio – juos Nijolė sutalpina į mažą ofortą, monotipiją ar linoraižinį. Visa tai aptikau, išvydęs Nijolės parodos, vykusios prieš dvejus metus Antano Mončio muziejuje Palangoje, katalogą. Įdomu, kai taip netikėtai, po visų minimalizmo ir dekonstrukcijų, improvizacijų, instaliacijų ir žaidimų grįžtama prie ramios poetiškos gamtos – taip kartais piešdavo Leonardas da Vinčis, ilsėdamasis kalnuose. Jau buvau pasigedęs gražios, paprastos grafikos, tęsiančios Telesforo Valiaus tradiciją. T. Valius ne vieną pastūmėjo šios grafikos link: „Grafika – tai dailės poezija,” taip jis sakydavo, o šių žodžių liudytoja – subtili Romo Viesulo grafika.

Negaliu per daug poetizuoti, nes Nijolė dar labai trumpai tepažįstu, tačiau tas pažinties pusvalandis patvirtino, kad sutikau nuostabią dailininkę. Turbūt ji pati geriausiai apibūdintų savo meilę grafikai:

„Vaikystės prisiminimuose – Suvalkijos lygumos, saulės nušviesti laukai ir pievos, išmargintos Šiaurės dangaus šešėliais. Pušynai, Nemuno slėniai ryto miglose. Nenustebau, kad mano kūryboje pradėjo dominuoti peizažas. Jaučiau gamtos jėgą, pilną ritmo, nenuilstančiai besikeičiančių nuotaičių, įtampą tarp žmogaus ir gamtos. Mano dabartiniai peizažai – jau svetimo dangaus ir svetimų laukų, bet atmintyje užsiliko vaikystės vaizdų nuotrupos.

Esu liaudies dailininko Juozapo palikuonė – anūkė. Jis drožė iš medžio Šventuosius, gėlėmis iš-

Pasakų sakalas. Kompaktinės plokštelės viršelis, 2006

margintas skrynias. Jo palikimas man – meilė medžiui.”

Kaip ir M. K. Čiurlionis, Nijolė mėgsta ciklus, spalvotus ir juodus, smulkius, grakščius: tai jos darbai „Pajūris”, „Michigan”, „Psalmsės”, „Alle-

nėjimo metu.

Prieš pradedant M. K. Čiurlionio minėjimą, Kent State universiteto archyvų direktorė Cara Gilgenbach gražiai apibrėžė kolekcijos tikslą bei jos ateitį ir pageidavo daugiau lituanistinės medžiagos, stiprinant lietuvių archyvą. Kalbant apie Kent State, vertėtų pasakyti, kad tai rimta valstybinė įstaiga, kurioje mūsų knygos (13 000 ir 600 įrištų laikraščių, sudėtų bendroje skaityklų salėse) ir archyvai turi didelę galimybę išlikti. Dešimtys kolekcininkų specialiai paminėti kaip archyvų aukotojai. Į klausimą, ar užteks medžiagos, ar užteks lietuvių, kurie pateisins valstybės užmojų surinkti, saugoti ir platinti Lietuvos dokumentus ilgesnį laiką, buvo atsakyta šiais metais, kai dr. Viktoro Stankaus dėka Kent State pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Šiaulių universitetu. Tarp kitko, dabartiniam projektui pradžią davė John Cadzov (g. 1938). Minėjimo metu veikė M. K. Čiurlionio ir kitų lietuviškų knygų bei monografių paroda, specialiai atvežta iš Kento.

Apie Clevelandą būtų galima ir daugiau parašyti, bet reikia nors užsiminti apie neseniai išleistą Algio Rukšėno romaną „Devils Eye” („Velnio akis”) – kažin, ar tai kaip nors susiję su Velnių muziejumi Kaune?.. Taip pat malonu paminėti ir Aldonos Stempužienės bendradarbiavimą su „Draugu” – pastarajame buvo išspausdintas jos pokalbis su minėto romano autoriumi (žr. 2011 m. kovo 24 d. numerį). □

Dailininkė Nijolė Palubinskienė

gheny kalnai”, „Parkai”, „Žmogus parke”, „Pano-ramos”. Daugelis jos medžio raizinių primena senuosius klasikus ir skandinavų modernistus. Ši puiki pažintis su dailininke ir jos darbų atradimas įvyko M. K. Čiurlionio 100-ųjų mirties metinių mi-

Pasakų sakalas. Monotipija ant stiklo

STASYS STACEVIČIUS EILĖRAŠČIAI

* * *

Per paslėptą miestą, per jo išpustytus kapus
gal kartą prajojau. Berods negiliai. Gal bijojau
nukristi nuo skolinto žirgo, kurio jau nebus.
Labai graži raitelė raitelių priekyje jojo.

Kvatojo ir virkavo skersvėjai. Jojo naktis,
ir plaikstėsi Debesio karčiai. Tos raitelės kojos,
liemuo ir krūtinė, jos veidas ir metai – kaip tik
tai valandai, kai nieks neklausia: kodėl ir kur jojam.

Per paslėptą miestą, per jo išpustytus kapus
toliau gal nejosiu, nuo žirgo nukrist nebijosiu.
Labai graži raitelė lygumoje nenubus –
paklausti ar kraujo turiu. Dėl jos žirgo ir josios.

* * *

Moters grožio miege sukuriuoja jos laikas.
Kaip krūtys – anie sūkuriai. Kaip širdis užmaršty.
Tebemiega pagonių dievai. Ir gamta jų nekeikia.
O antgamtės dėsniai nubus, jeigu bus pažeisti.

Ir sapne siekia šviesmečius mudviejų rankos. O kojos
tamsos greičiu eina. Žiūrėk – sūkurys nuostabus.
Ten gėlmė ar ugnikalniai, grožio miegu pamiegoję
keliolika amžių, rytoj gal dar neatsibus.

Giliai grožio miege sidabrinė žuvis griebia slieką,
gal iš „Bernardinų“ svetainės girdėt: pagavai?
Kitu grožio miegu kartais mano kompiuteris miega,
ir „Alko“ svetainėj sapnuoja pagonių dievai.

Miega slaptos kariuomenės. Snaudžia gražiausi pabūklai.
Manęs nežudysi? Mylėti – taip pat nėra už ką?
Ir meldžiu ne daug metų. Vienu medžiu dviese pabūkim,
kur vanagas tyli, nes krebžda ar čiulba auka.

Bet sakai: kitą kartą. Aš vėl išgirstu: kitą karstą.
Vidinėj kelionėj kalnai – kaip gyvi su gyvais.
Nuo ugnikalnių nuslenka sniegas, pasikeičia kartos,
ir grožio miegu miega mano pagonių dievai.

* * *

Lyg meldėsi vienas, lyg ūžė minia,
atrodė, daug miestų atsimena vėjas.
Regėjai gal tūkstantį vieną mane,
ir pusės jų nekentei, pusę mylėjai.

Gal pusė liūdės, kad stebuklo nėra,
kur tūkstančius metų visiems laiko trūksta.
O pusė stebuklo? O pusių pora –
gal mūsų veidais? Ar nebuvo stebuklas?

Nulijo, o vietom buvai užmiršta,
aplink vyno taurę sukiojosi širšė,
ir tūkstantį metų minėjo tauta,
kitus ir dar tūkstantį vieną pamiršo.

Lyg meldėsi vienas, lyg ošė minia,
vėl mirė ilgai save kūręs kūrėjas.
Ir vietomis lijo, o vietomis – ne,
dar vietom tave ir daug laiko turėjau.

O procentas laukto stebuklo? Nebus
nelyg debesėlis, krūtinėj prigulęs?
Toks gyvas, nelaisvas, veržlus, nuostabus
ir vienas – kaip tūkstantis vienas Dievulis.

* * *

Giedruma – lyg rudenio trauktinė.
Traukia gervės... Ir nedaug prašai,
mama. Štai vanduo senoj stiklinėj,
paslaptis, gražios širdies lašai.

Ir žiūri – tarytumei už sprindžio
būtų aišku – kas blogai, gerai.
Ten išėję tavo atsispindi,
keičia veidą stiklo sūkuriai.

Be žymės pradingti neketina
nė vienos kitos širdies lašai.
Saugota trijų kartų stiklinė
svyra, slysta... Ir nedaug prašai.

Atsispindi langas ir gal dangūs:
šiltas, šaltas, juodas ir skaidrus.
O sena stiklinė tau iš rankos
tuoj išslys. Ir gal dar nesuduš.

Vėl giedra – lyg rudenio trauktinė.
Traukia gervės. Vandenį geriu.
Saugotos penkių kartų stiklinės,
metų užpiltinės – neturiu.

IŠTIKIMIEJI Vytauto Kluoniaus Golgotos kelias

Tęsinys. Pradžia 2011 m. lapkričio 19 d. „Kultūroje“

Į Laisvę

1955 metais birželio 14 d. mane iššaukė iš kameros su daiktais, nufotografavo, įteikė pasą ir daugiau kaip šimtą rublių įsigyti bilietui į Lietuvą.

Besidairant stotyje prie manęs priėjo kažkoks ruselis ir paklausė, iš kur aš esu, kodėl nevažiuoju. Pasakiau, kad esu paleistas iš 2-ojo Vladimiro kalėjimo ir noriu apžiūrėti senosios Vladimiro Suzdalės sostinę Vladimirą bei jos išžymybes. Jis sakė žinąs, kad tame kalėjime sėdi geri žmonės, ir pasisiūlė pabūti gidu. Apsidžiaugiau, bet jis prisipažino, kad neturi pasiėmęs daugiau pinigų. Pasakiau, kad aš turiu pakankamai ir parodžiau iš namų atsiųstus ir kalėjime gautus kelionei pinigus. Jis patarė pinigų viršutinėje švarkučio kišenėje nelaikyti, o nusipirkti portfelių ir į jį įsidėti, kad vagys nepavogtų. Taip ir padariau. Pietus pavalgėme turguje. Ten prisistatė dar vienas ruselis ir pakvietė po darbo ateiti pas jį į svečius. Sutikau. Apie 17 valandą, apžiūrėjęs miestą, pasiėmęs lietuviškų užkandžių: lašinių, dešrų, sviesto, nusipirkęs puslitrį, nuvykau su draugu nurodytu adresu. Priėmė maloniai, draugiškai. Aš iš portfelio išėmiau lietuviškus užkandžius ir pradėjome vaišintis. Jie siūlė truputį išgerti degtinės, bet aš atsisakiau. Kai liko mažiau nei pusė butelio, įsiūlė ir man stiklinukę. Galva pradėjo suktis ir išėjome į lauką. Mano draugas po kiek laiko nuėjo į tualetą ir negrįžo. Šeimnininkas pasakė, kad jis mano užkandžius sudėjo į portfelių ir išėjo. Per kūną nusmelkė šiurpulys. Atsegu portfelių – užkandžiai sudėti, o pinigų nėra. Kaip parvažiuoti į Lietuvą? Kišenėje buvo likę tik apie 40–50 rublių. Prisiminiau draugų įspėjimą – išėjus į laisvę, negerti nė trupučio degtinės. Bet jau per vėlu, šaukštai po pietų. Pasiunčiau į namus telegramą, kad atsiųstų į Maskvos centrinių paštą pinigų ir naktiniu traukiniu išvažiauvau. Maskvoj pinigų laukiau tris paras, bastydamas po metro stotis, Žemės ūkio parodą ir kitas žymesnes vietas. Laikas greit prabėgo ir po trijų parų, gavęs mamos pasiųstus pinigus, nusipirkau bilietą ir išvykau į Lietuvą.

Sugrįžus Tėvynėn

Į Kauną atvažiauvau traukiniu, o iš čia pasukau į Šakių rajono Lepšių kaimą.

Iki Zyplių atvažiauvau pakeleivinga mašina. Vairuotojas, sužinojęs, kad grįžtu iš kalėjimo, pinigų neėmė. Nuo Zyplių iki Lepšių kaimo pasiilsėdamas ėjau pėsčias. Parėjęs radau mamą, beruošiančią vakarienę, kuri buvo ne ką geresnė kaip kalėjime. Apsidžiauginė su mama verkėme iš džiaugsmo... Aš jaučiausi esąs kaltas, kad jiems reikėjo viską palikus bėgti iš savo namų ir aštuonerius metus neturint pastogės dar siųsti man pinigų, bastytis po svetimus kampus. Tas kaltės jausmas slėgė mane. Parėjo iš darbo tėtė, pamatęs mane, plačiai nusišypsojo, apsikabinome, pasibučiavome. Paskui tėvelio veidas surimtėjo ir mačiau tik besiritančias ašaras. Neišdrįsau paklausti nei mamos, nei tėvelio, ko verkia. Jaučiau, kad pridariau jiems daug skausmo ir kančios. Jaučiausi kaip grįžęs sūnus palaidūnas.

Iš Vladimiro kalėjimo Nr. 2 mane paleido atbuvus visą baismės skirtą laiką – 8 metus. Išleidžiant iš kalėjimo, buvau nukreiptas į Šilutę. Keletą dienų pabuves pas tėvus, išvykau į paskirties vietą. Tėveliai pasakė, kad Onutė, baigusi felčerių mokslus, paskirta dirbti Šilutės vaikų tub. sanatorijoj. Apsidžiaugiau tokiu sutapimu. Onutei buvo paskirtas po vaistinės stogu įrengtas kambaryukas, kuriame sesutė pastatė lovą ir man.

Kadangi visi mano dokumentai buvo dingę, kreipiausi į Šakių vidurinę mokyklą, kad išduotų 1947 mokslo metų baigimo pažymėjimą, su kuriuo ir įstojau į Šilutės darbo jaunimo vi-

durinės mokyklos vienuoliktąją klasę. Ten ir susipažinau su kitais klasiokais, buvusiais politiniais kaliniais E. Ignatavičiumi, V. Pupšiu, E. Stanciku.

Studijos – vingiuotas kelias

1956 m., baigęs Šilutės darbo jaunimo vakarinę mokyklą, sesutės aprengtas, susitvarkęs visus dokumentus, rudenio įstojau į Kauno politechnikos instituto Elektrotechnikos fakultetą. Deja, čia neilgai teko studijuoti. Tuo metu instituto rektoriumi buvo, berods, K. Baršauskas, priglaudęs daug jaunuolių, grįžusių iš gulagų. Tačiau jų buvo tiek daug, o rektoriaus galimybės ribotos. O aš, grįžęs iš kalėjimo, negalėjau likti abejingas vykstantiems politiniams įvykiams. Per Vėlines, o tai buvo susiję su Vengrijos sukilimo sutriuškinimu, nuėjau į Kauno kapines ir drauge su kitais lankytojais skandavome antisovietinius šūkius. Kai atvažiavo kariuomenės sunkvežimiai, sėkmingai pasprukau – perėjau gatvę ir per kiemus grįžau namo. Tai nereiškia, kad niekas manęs kapinėse taip ir nematė. Už šiuos pašūkavimus lapkričio mėnesį buvau iškviestas į miliciją, kuri anuliuojo mano registraciją Kaune. Išsikvietė į KGB man pranešė, kad liaudies priešams institute ne vieta ir per dvidešimt keturias valandas privalau aplėisti Kauną bei Politechnikos institutą. Išsigandau ir, pakluses KGB įsakymui, Kauną apleidau. Ieškant galimybės toliau studijuoti Kaune, prisiėjo nuėiti ilgą paieškų kelią. Kreipiausi į Bartasiūną ir Paleckį – nepadėjo. Tik 1957 m., nuvykęs į Maskvos CK, gavau leidimą prisiregistruoti Kaune ir vėl pamėgčiau stoti į Kauno politechnikos institutą. Nors egzaminus išlaikiau be trejetų, bet šį kartą „kažkodėl“ manęs nepriėmė. Sužinojau, kad Kaune veikia ir politechnikumas, o jame direktoriumi dirba Bielinis, doras žmogus. Tačiau stojamieji jau buvo pasiėmę. Nuėjau pas jį ir išdėčiau visą situaciją. Sako, atnešk iš instituto stojamųjų egzaminų išrašą ir mes tave priimsim. Ir priėmė.

Tačiau besimokant politechnikume, KGB pareikalavo direktoriaus, kad mane išbrauktų iš sąrašų. Direktoriui man pasakė, nors iš sąrašų tave išbrauksim, bet galėsi mokytis ir toliau, tik negausi stipendijos; kai susitvarkysi savo reabilitaciją, tada tave vėl priimsime ir stipendiją gausi. 1958 m. mane reabilitavo, LTSR Aukščiausiasis Teismas pripažino nekaltu. Parodžiau direktoriui Bielininui pažymą, atvirai pasikalbėjom, ir jis mane vėl įtraukė į studentų sąrašus. Po 2,5 metų, t. y. 1960 m. baigiau politechnikumą.

O pirmąją gamybinę praktiką atlikau Vilniaus „Elfos“ gamyklos pastotėje. Čia įkliuvau, manau, į specialiai man paspėstas pinkles. Gamykloje vienas elektrikas pasiūlė įsigyti magnetofoną už pusę kai-

nos – 50 rub. Sutikau. Sutartą dieną, vakare, jis liepė laukt jo gatvėje netoli gamyklos. Sulaukiau jo ir įsigijau naujutėlį magnetofoną. Tačiau paėjus apie porą šimtų žingsnių, mane sustabdo milicininkas. Apžiūrėjęs magnetofoną ir neradęs jokio dokumento, nusivedė į miliciją. Ten pernaktvojus, padarė kratą mano kambarėly Vilniuj, paskui nusigabeno į Kauną ir iškratė butą. Tačiau, nieko neradę, mane paleido, o prasidėjus mokslo metams, technikume suruošė draugišką teismą.

Kitą gamybinę praktiką atlikau Kauno gamykloje „Elektra“. Diplominis projektas buvo „Elektros gamyklos pastotė“. Projektą apgyniau geru pažymiu, ir 1960 m. buvau paskirtas dirbti inžinierium technologu į Mažeikių elektrotechnikos gamyklą.

Pagal paskyrimą gamykloje atidirbęs paskirtą laiką, sumaniau dar pasimokyti ir persikėliau gyventi į Klaipėdą. Tačiau čia mane apstatė bendrakursis – eik, sako dirbti į Elektromontažą (EMV–57), išvažiuojo komandiruotėn ir – bim bam. Tuo ir susigundžiau. Vos pradėjus dirbti Elektromontažą, pajutau, kad kažkur dingsta medžiagos, už kurias man reikia atsakyti. Prisieina gudrauti – užrašau papildomą procentuotę ir trūkumus išlyginu. Vos spėji susitvarkyti vienoj vietoj, žiūrėk – jau kitur trūksta. Kad juos kur perkūnai. Darbas buvo sunkus, neliko laiko nė pagalvoti apie jokią mokslą, nes reikėjo stengtis trūks plyšį vykdyti planą, kad per aukštai nepakiltų savikaina. Vieną dieną važiuoju į savo rajonus pas darbininkus, kitą gabenį reikiamas medžiagas, o dar kitą – priiminėti montażus, pasirašinėti procentuotes, taip ir sukiesi kaip voverė rate.

Antroji koja

Kojos istorija nesibaigė pokario metų epizodu, kai Vytautas, gelbėdamas marijampolietį vaikina, užėjo ant minos. Likimas buvo negailėstingas ir persekiojo toliau. Vos atšoko vestuves su partizanų ryšininke, katorgininke Jone Jelinskaite – Audra, kai vieną rudenį pasiekė žinia, jog Vytautas pateko į avariją, sulaužyta antroji koja, paguldytas ligoninėn. Kaulas negyja, nepadeda jokie vaistai, kamuojausi kelintas mėnuo, apimtas depresijos, ketina baigti gyvenimą.

Spalinių švenčių išvakarėse, važiuojant į komandiruotę ZIL keleiviniu autobusu pro Pagėgius Tauragės link, kelią užskersavo kolūkiečių mėšlinužis. Vairuotojas, norėdamas išvengti susidūrimo, staiga paspaudė stabdžius. Dyzelį sumėtė ir trenkėsi į medį. O prieš spalines prikimštas autobusus keleivių, man neliko vietos nė prisėst. Stovėjau ant vienos kojos su prigrūsta procentuočių kuprine ant pečių, alkūnėmis atsirėmęs į atlošus. Dyzelis nuo smūgio į medį susirietė kaip riestainis, ir metaliniai paauskstinimų rėmai, tarp kurių stovėjau, mano koją sutriuškino – blauzdoje trys lūžiai. Maniau, kad jau reikės užbaigti nespėjusį prailgti gyvenimą. Neseniai buvau vedęs, turėjome dukrelę Jūratę, o žmona laukėsi kito. Tai tik jie ir sulaukė nuo lemtingo žingsnio... Pusę metų pragulėjau ant lovos. Kairės kojos nėra, o dešinioji trijose vietose sulaužyta. Kaulas niekaip negyja. Mane pradžioj buvo paguldę Tauragės ligoninėj, kurioje, nuėmus gipsą, koja nė neketino gyti. Po poros mėnesių sesuo Onutė (medicinos seselė) mane parsigabeno Šilutės ligoninėn, kurioje tebedirbo labai geras gydytojas, jau senukas, Tamoševičius. Jis pasiguldė į savo skyrių ir iš naujo perstatė kaulus. Po poros mėnesių nuima gipsą, apžiūri sulaužytas vietas ir nudžiugęs sušunka: „O, tu vyras – koja gyja.“ Aš kone pašokau iš lovos – štai ką reiškia geras specialistas. O jau maniau, kad viskas baigta – nepadėjo jokie vaistai, vežami iš visur, kur tik įmanoma gauti. Jeigu Tamoševičius nebūtų perstatęs kaulo ir koja nebūtų sugijęs, aš tikrai būčiau priverstas nutraukti gyvenimą siūlą.

Vytautas Kluonius su seserimi Ona, 1957 m.

Tęsinys kitame numeryje

Domiuosi praeities vaizdeliais

PRANAS VISVYDAS

Kad ir iš 2001 metų kalendoriaus. Nuteikia svajingai. Maloni spalvų dermė. Pamiškėj veja. Keli berželiai. Girdžiu upokšnio čiurlenimą. Žinoma, nenorėčiau tokioje vietoje ilgai gyventi. Pabostų. Bet kokią dieną – su malonumu prie palapinės. Dar su įdomiu draugu.

Man patinka ir po vaizdu atspausdintas Konfucijaus sakiny: neieškok visų dorybių viename asmenyje. Vadinasi, nėra visapusiškai tobulo žmogaus. Pakanka, jei dorybių kiekis nusveria būdo minusus. Bet surask, žmogau, tinkamas svarstyklės.

Ak, tas jos kūno liaunumas prie Idaho ir Septintosios gatvių sankryžos. Su trimis šuniukais ant pasaitėlių. Kažką gyvai šneka telefonu prie atšokusios eukalipto žievės. Taip ir traukia dėmesį pagražėjusi sankryža. Dar tie spalvingi automobiliai. O judrūs šuniukai – irgi liaunučiai. Ar nevadina jų „čiuvavomis“ (čiuhuahua – red. past.)? Reikia pasiklausti. Kaip tik vienas įsiraizgo į krūmus. Padedu išnarplioti. Taip ir užsimezga reikalas su ja pabūti prie kavos puodelio, aptarti kokį žinomą dalyką, pagirti čiuhuahua veisle, išlenkti taurę, pasidairyti jos talpioje viloje. Reikalas yra rimta žmogaus savybė, lenkianti socialiai bendrauti. Sankryžos jungia žmones. Kitaip juk neišeina. Tokia maždaug gyvenimo lemtis: kartais – taip, o kartais – ne. Bet reikia išsiaiškinti.

Gimnazijoje klestėjo sezonas, ne Sezanas, bet jo tapybos didelis mėgėjas klasiokas Žiaunys, įvairių išdaigų meistras. Žiūrėdamas į lubas nėrėsi iš kailio būtinai ką nors netikėto mūsų džiaugsmui iškirsti. Jo vaizduotė klestėjo. Nė vieno nebuvo liūdno net ir tada, kai oras varė slogutį. Sykį lietuvių kalbos pamokoje, nagrinėjant būsimąjį laiką, liepiamas ant lentos jis užrašė štai tokį sakinį: „Mano brolis taupys dar.“ Perskaitė pabrėždamas balsį y. Mokytoja tuoj jį išgujo iš pamokos, bet nepranešė direktoriui, nes Žiaunys iš lietuvių kalbos gaudavo penketukus ir per atostogas kaimuose rinkdavo retus žodžius. Mokytoja jį labai vertino, bet štai tas polinkis į blevyzgas...

Štai ir kitas vaizdas, jau susietas su pensininko dienomis, gal ir vertas suglamžyto puslapio.

Mary Watkins. Čihuahua Marilyn

Ižengęs į gana populiarią taverną, nusimenu, kad viduje nematau tokio amžiaus krienų kaip aš. Vis tiek įsitaisau prie baro, šalia dviejų ne pirmos jaunystės poniučių. Viena – dirbtinė šviesiaplaukė, kita – sintetinė brunetė. Nužvelgia jos mane taip, lyg būčiau paskendusio „Titaniko“ kelnerio šmėkla. Pasijuntu nepatogiai. Pagalvoju: o jeigu aš joms užfundysiu dvigubus „viskio–tonikus“ ir šokolado?.. Sakau barmenui: „Doubles for these two Hollywood babes and couple chocolate bars, and for me – a glass of cold milk.“ Po kelių minučių šnekuosi su jomis apie neigiamą Foucault filosofijos įtaką jaunimui. Jau esu ne „Titaniko“ motyvas, bet nešykštus, moteris gerbiaš šmikis. Tokiu atveju amžius neturi reikšmės.

Turbūt dažniausiai kalendoriuose naudojamą vaizdą sudaro jūros ar ežero ir kalnynų derinys. Atseit, planetos grožybė. Apie tai anądien susimąčiau, ir išėjo lyg ir lyriška žodžių virtinė: „Jūra – vanduo / kalnai – akmuo / jūra – platybė / kalnai – aukštybė / jūra – akiratis / kalnai – dangus / ir visa tai suprasti / ir pajusti / turi žmogus / būdamas žemėj / tik svečias“. O gal pabaigą derėtų pakeisti: „žmogus / lig šiol nesuvokęs / vandens ir žemės / laikinumo“. Vis tiek abi versijos skamba prožiškai. Ir naiviai.

Jie gyvena tu, kuo kiti negyvena. Jie gyvena

apskritimais, ovalais, vingiais, posūkiiais, kilpomis. O mes – keturkampiais, trikampiais, rombais, tiesėmis. Jie kur kas laimingesni už mus, žingsniuojančius dienų dienom ne apvaliuose, bet keturkampiuose kambariuose. Ar ne keista, kad taip kartais būna gyvenime – vieni gyvena vienaip, o kiti kitaip? Geometriniai yra mūsų likimai. O gal aš čia su savo liniuote ir skriestuvu per kvailai įsibėgėjau?

Nesek jais. Nėra jie nei sektini, nei suvokiami. Kodėl tu juos taip dažnai mini? Ten rožinė spalva patvory tarp erškėčių žydi. O kas tau darbo? Tegul sau žydi. Jai laikas, ir to gražaus žydėjimo jai niekas nepavydi. Net ir kieme žaidžiantis vaikas. Jis vengte vengia dyglių ir dilgėlių. Jis bijo ir gyvačių, nors jų darže nėra. Bet čia atgyja viena patirtis, kai aš kadaise Bell Gardens miesto Ansen Ford parke sėdėjau prie tvenkinio ir skaičiau Jono Juškaicio poezijos knygelę. Pribėgo maždaug vienuolikametis berniukas su besirangančia gyvate ant kaklo (nenuodinga) ir paprašė jį apginti nuo trijų vaikėzų, norinčių atimti jo gyvatę. Mačiau juos besianti-nančius taku. Pasakiau, kad apsimesiu jo seneliu ir jie nedrįs prie mūsų lįsti. Taip ir buvo. Aš net užmečiau gyvatę sau ant kaklo ir šiltai šnekinau berniuką. Vaikėzai praėjo mūsų neužkabine. Pasirodo, jo tėvai dirbo, o jis po mokyklos išėjo pažaisti į parką su savo lepūne.

Tik tu nesijaudink, viskas bus gerai, nes viskas yra viskas, o ne niekas, kaip Kaunas yra Kaunas, o ne velnias žino kas. Beje, Kaunas yra miestas, besidžiaugias dviejų upių meile, turįs gražų ažuolyną ir gaivią Laisvės alėją. Ir visi tai gerai žino. Bet ar sakyti tai, ką visi žino, yra prasminga? Kaip tau atrodo? Taip, taip, reikia nuolat priminti tai, kas gražu.

Taip, tą rytmetį prie drabužių parduotuvės Vilniuje gėrėjaisi danguje susiklosčiusiais debesimis. Į juos žiūrėjo ir šalia stovintis vyras. Matyt, ir jam patiko. Staiga iš parduotuvės išėjo nepaprastai elegantiška ir grakšti jauna moteris. Pro mus praėjo. Abu mes, užmiršę debesų klodus, atidžiai ją nužvelgėme, tarsi ji būtų mis Vilnius. Ir mintimis palydėjome. Nieko jam nesakiau. Ir jis tylėjo. Rodos, tai viskas. Ne! Ne viskas. Įvyko daug daugiau – didžiulis skilimas tarp mudviejų, lyg atsivertų plyšys po žemės drebėjimo. Praraja. Gedimino kalvos papėdėje. Nieko jam nepasakiau. Jis irgi tylėjo. Nes ką gali sakyti po to, kas įvyko. Apsireiškė grožis. Ir vidinis Trojos karas dėl jo. □

Apie įdomų darbą – literatūrinį vertimą

Atkelta iš 4 psl.

– Ar esi vertusi Tau nepatinkantį dalyką?

– Taip (juokiasi). Vieną vasarą gavau pasiūlymą iš Lietuvos, leidykla „Baltos lankos“ pasiūlė išversti keletą turistinių knygų. Buvo baisu: kai tekstas blogai parašytas, ką gali su juo padaryti? Tik iš proto išeiti. Kas yra smagu, kad aš pati galiu pasirinkti, ką noriu versti. Jei būčiau priversta gyventi iš pasiūlymų, nemėgčiau tokio darbo. Jeigu rašytojas – be humoro jausmo, man jis – ne prie širdies.

– Ar esi radusi atsakymus į Tau rūpimus klausimus apie vertimą kaip praktiką ir vertimą kaip teoriją?

– Yra visokių teorijų apie vertimus. Pažodžiui versti neįmanoma, nes tada gaunasi nei šis, nei tas. Visas malonumas yra surasti, kaip tą patį pasakyti kita kalba. Ne visada pavyksta išlaikyti viską, kas yra originale, tai – neįmanoma, bet galima pabandyti.

– Kai aš verčiu, galvoju apie tam tikrą kompromisą. Ar Tu tą patį darai?

– Taip. Labiausiai erzina dviprasmiškumas. Bet kiekvienas žanras tai turi.

– Esi išvertusi po vieną Borutos, Gavelio romaną. Abu jie – jau mirę. Ar esi vertusi gyvų autorių kūrybą? Kokia tai patirtis?

– Dabar verčiu Giedros Radvilavičiūtės knygą. Kai baigiau versti pirmą jos esė, nusiunčiau jai. Giedra labai darbšti moteris, jos atsakymo su įvairiais komentarais sulaukiau po dviejų dienų. Paste-

bėjau, jog ji man bando paaiškinti tai, ką aš jau žinau. Iš pradžių maniau, kad ji galvoja, jog aš nesu-prantu tam tikrų kultūrinių dalykų, bet vėliau supratau, kad yra gerai, jog man paaiškina. Ji kažkur savo esė paminėjo „Akropolį“. Kadangi tai pavadinimas, aš jo neišverčiau, palikau lietuvišką žodį. Bet kai Giedra savo komentaruose parašė, kad tai – labai didelis prekybos centras, savo pirmą pasirinkimą pakeičiau ir prie pavadinimo pridėjau „shopping mall“. Būtų buvę labai gerai, jei Gavelis būtų gyvas, versdama jo „Vilniaus pokerį“ turėjau jam labai daug klausimų.

– O kaip sekasi bendrauti su leidyklomis?

– Po nekokios patirties su „Baltomis lankomis“ nusprendžiau, kad daugiau su lietuviškomis leidyklomis jokių reikalų nenoriu turėti. Tiesa, šiek tiek esu nepatenkinta leidyklos „Open Letter“, išleidusios Gavelio „Vilniaus pokerį“, darbu. Nepatiko jos pasiūlytas Gavelio knygos aprašymas. Aprašė taip, kad knyga būtų perkama, bet man atrodo, kad prašovė pro šalį, ir romanas prarado tikrąją prasmę. Ir viršelį man nepatinka – per ryškus. Bet leidykla sako, jog visos knygos jau išparduotos. Gavelis – sudėtingas rašytojas, ir sunku su jo kūryba prasimušti, bet pamažu pamažu žmonės jį skaito ir, jei patinka, tikiu, jog pasiūlo perskaityti ir kitiems.

– Kas laukia jau baigto versti Kunčino romano „Tūla“ ir šiuo metu verčiamo Cvirkos „Frank Kruk“?

– Nežinau, kaip rasiu leidyklą „Tūlai“. Nors Kunčinas lengvesnis už Gavelį, jo romanuose pilna keistų veikėjų. Beje, leidyklos žino, kas yra Kunčinas, žino, kad jis yra geras, bet jos labiau domisi gy-

vais, o ne mirusiais rašytojais. Kas bus su Cvirka, irgi nežinau. Jo „Frank Kruk“ parašytas satyriniu, senoviniu stiliumi. Bet visi į Cvirką žiūri kaip į išdaviką, nors daug kas nėra skaitęs nė vienos jo knygos. Čia, Amerikoje, jis net nebuvo išleistas.

– Kodėl ėmeisi versti Cvirką ir būtent jo romaną „Frank Kruk“?

– Žinai, „Vilniaus pokeryje“ Gavelis rašo apie vieno veikėjo teoriją – žmones „prieš“ ir „po“ kažkokio lūžio, ir Cvirka tai tinka. „Kruk“ rodo, kaip idealistiškai Cvirka žiūrėjo į pasaulį, bet kai skaitai jo vėlesnę kūrybą, pamatai, kad ji – šlamštas, mat ten Cvirka rašo apie sovietinį žmogų. Man įdomu, kad Cvirkos kūryboje atradau žodžių žaismo, nesitikėjau to. Kai pirmą kartą skaičiau „Frank Kruk“, tai buvo sovietinis jo leidimas. Ten yra keletas vietų, kur istorija ima ir nutrūksta. Originalas, išleistas 1934 metais, yra pilnesnis. 1946 metais Cvirka viename iš savo laiškų rašo, kad pats redagavo tekstą. Bet buvo rastas dar vienas egzempliorius, kur tekstas autoriaus redaguotas latviškam vertimui, šis buvo išleistas 1941 metais. Pasirodo, yra net trys „Frank Kruk“ variantai. Būdama Lietuvoje, būtinai tuo pasidomėsiu.

– Kas Tau yra vertimas – darbas, malonumas, menas?..

– Darbas, bet įdomus darbas. Kartais pradedu nerimauti, kad verčiu per lengvai. Bet kartu žinau, kad turiu daugiau patyrimo. Iš kitos pusės, kartais vertimas einasi taip sklandžiai, o kitą dieną ima klupti. Arba po ilgo laiko pagaliau sugalvoju, kaip išversti vieną sakinį, bet kitame sakinyje – ir vėl problemos. Tad verčiant vieną dieną yra vienaip, kitą – jau kitaip. Labai priklauso nuo autoriaus balso. Yra rašytojų, kurie yra arčiau manęs, yra tokių, kurie – svetimi. □